

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความสวยงามทางธรรมชาติและมีประวัติศาสตร์วัฒนธรรมอันยาวนานที่สั่งสมกันมา อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยเป็นอุตสาหกรรมที่นำรายได้สู่ประเทศเป็นจำนวนมากและมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ในแต่ละปีการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ได้รับความนิยมและได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนมาตลอด สร้างประโยชน์เชิงเศรษฐกิจและสังคมจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นการสร้างงานและกระจายรายได้ การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ทำให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตเป็นอย่างมาก เมื่อนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย จะช่วยสร้างรายได้ในรูปแบบของเงินตราเพิ่มขึ้นและปรับดุลการชำระเงินของประเทศได้อีกด้วย ดังจะเห็นได้จากค่าใช้จ่ายในสินค้าและบริการการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2552 มีมูลค่าเท่ากับ 507.5 พันล้านบาท (World Travel and Tourism Council, 2009) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสร้างสินค้าและบริการที่หลากหลาย ซึ่งก่อให้เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ดังนั้นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงต้องการการกำกับดูแล พัฒนา และส่งเสริมในทุกด้าน จากองค์กรทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชน ในปัจจุบันกิจกรรมการท่องเที่ยวได้รับการส่งเสริมและพัฒนาอย่างรวดเร็ว (สาคริน บุญพิทักษ์, 2546) โดยเฉพาะการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับชุมชนซึ่งกระจายนักท่องเที่ยวไปสู่พื้นที่ท่องเที่ยวต่างๆ ทำให้เกิดการจ้างงานและสร้างอาชีพใหม่ในชุมชนมากขึ้น จุดมุ่งหมายที่สำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวคือการพัฒนาภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มุ่งสัมผัสธรรมชาติและเน้นพัฒนาสาธารณูปโภคของแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ การพัฒนาการท่องเที่ยวจะทำให้ชุมชนสนใจธรรมชาติวิทยาของแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น ชุมชนจะตื่นตัวและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนเรียนรู้คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวและธรรมชาติที่มีอยู่ ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนดีขึ้น การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจะเพิ่มระดับการสร้างจิตสำนึกในบ้านเกิด ให้คนในชุมชนรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ อนุรักษ์และดูแลสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนให้ยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กองสถิติและวิจัย, 2549) ผลประโยชน์ที่ได้รับจากการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะสร้างรายได้ให้กับชุมชนและประเทศมากขึ้น และดึงดูดใจให้

นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้น จะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวต่างประเทศและรายได้จากการท่องเที่ยวในประเทศไทยที่เพิ่มมากขึ้น ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1 จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศและรายได้จากการท่องเที่ยวในประเทศไทย
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541-2551

ปี พ.ศ.	จำนวน นักท่องเที่ยว (ล้านคน)	เปลี่ยน แปลง (%)	จำนวน วันเฉลี่ย (วัน)	ค่าใช้จ่าย เฉลี่ยต่อ คนต่อวัน (บาท)	เปลี่ยน แปลง (%)	รายได้ (ล้านบาท)	เปลี่ยน แปลง (%)
2541	7.76	+ 7.53	8.40	3,712.93	+ 1.12	242,177	+ 9.70
2542	8.58	+ 10.50	7.96	3,704.54	- 0.23	253,018	+ 4.48
2543	9.51	+ 10.82	7.77	3,861.19	+ 4.23	285,272	+ 12.75
2544	10.06	+ 5.82	7.93	3,748.00	- 2.93	299,047	+ 4.83
2545	10.80	+ 7.33	7.98	3,753.74	+ 0.15	323,484	+ 8.17
2546	10.00	- 7.36	8.19	3,774.50	+ 0.55	309,269	- 4.39
2547	11.65	+ 16.46	8.13	4,057.85	+ 7.51	384,360	+ 24.28
2548	11.52	- 1.51	8.20	3,890.13	- 4.13	367,380	- 4.42
2549	13.82	+ 20.01	8.62	4,048.22	+ 4.06	482,319	+ 31.29
2550	14.46	+ 4.65	9.19	4,120.95	+ 1.80	547,782	+ 13.57
2551	14.53	+0.48	9.20	4,200.00	+1.92	561,439	+2.49

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2551)

จากตารางที่ 1.1 พบว่านักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตามภาคการท่องเที่ยวยังได้รับผลกระทบจากปัจจัยหลายปัจจัย สังเกตได้จากในปี พ.ศ. 2546 ภาคการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากวิกฤตโรคซาร์ส ส่งผลให้ตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติลดลงในทุกภูมิภาค (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2546) ส่งผลทำให้มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเดินทางมายังประเทศไทยลดลงจากปีที่แล้วร้อยละ 7.36 คิดเป็นรายได้ด้านการท่องเที่ยวที่ประเทศไทยต้องสูญเสียไป ร้อยละ 4.39 เมื่อเหตุการณ์โรคซาร์ส

เบาบางลงในปี พ.ศ. 2547 การกระตุ้นการท่องเที่ยวโดยภาครัฐและเอกชนก็ทำให้นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเข้ามาเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 16.46 และมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 24.28 แต่ภาคการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบอีกจากเหตุการณ์คลื่นสึนามิถล่มชายฝั่งทะเลอันดามันอย่างหนักเมื่อปลายปี พ.ศ. 2547 จึงทำให้ปี พ.ศ. 2548 นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศส่วนใหญ่เริ่มไม่มั่นใจกับความปลอดภัยขณะท่องเที่ยว ประกอบกับเหตุการณ์ความไม่สงบในภาคใต้ตอนล่าง แผ่นดินไหวรุนแรง และราคาน้ำมันที่เพิ่มสูงขึ้น (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2548) ทำให้นักท่องเที่ยว ลดลงร้อยละ 1.51 ส่งผลให้รายได้จากการท่องเที่ยวลดลงร้อยละ 4.42 อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 เป็นต้นมา หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนได้ช่วยกันส่งเสริมการตลาดต่างประเทศและการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2551 เท่ากับ 14.53 ล้านคน มีรายได้จากการท่องเที่ยว เท่ากับ 561,439 ล้านบาท

ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะเกิดเหตุการณ์ธรณีพิบัติภัยและความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และประสบกับภาวะเศรษฐกิจโลกชะลอตัว แต่รัฐบาลยังมุ่งพัฒนาและปรับปรุงการท่องเที่ยวอยู่เสมอ และยังส่งเสริมโครงการท่องเที่ยวภายในประเทศหลายโครงการ ยกตัวอย่างเช่น โครงการ “เที่ยวไทยครีกรีน เศรษฐกิจไทยคึกคัก” เป็นต้น เพื่อช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศและเป็นการกระจายรายได้กลับคืนสู่ชุมชนให้มากที่สุด การกระตุ้นดังกล่าวยังช่วยให้สถานะเศรษฐกิจที่ชะลอตัวให้ขับเคลื่อนต่อไปและส่งผลดีต่อระบบเศรษฐกิจและบรรยากาศของประเทศโดยรวม

ในปัจจุบัน อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องจำนวนมากเปลี่ยนแปลงไปตามระดับการเปลี่ยนแปลงของภาวะแวดล้อม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับภาคธุรกิจการค้า อุตสาหกรรม และบริการ เป็นแรงผลักดันให้เกิดการขยายตัวของเมืองและขยายพื้นที่ที่เป็นเมืองใหม่ตามแหล่งยุทธศาสตร์บริเวณของประเทศ โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีอายุยาวนาน อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่จึงมุ่งเน้นให้บริการและมีสินค้าที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม การท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่มีหลากหลายรูปแบบ และมีแหล่งซื้อสินค้าของฝากที่ระลึกอันหลากหลาย เช่น สินค้าหัตถกรรมที่บ่อสร้าง ภาพวาดจากช้างที่ปางช้าง ของที่ระลึกบริเวณถนนคนเดิน อาหารของฝากที่ตลาดวโรรส และสินค้าพื้นเมืองที่ไนท์บาซาร์ เป็นต้น (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551) เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมยังแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่จะพบกับขนบธรรมเนียมประเพณีล้านนาที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ดังนั้นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่จึงเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพในการดึงดูดใจรวมถึงสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนิยมมายังจังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือตอนบน ดังแสดงในตารางที่ 1.2

ตารางที่ 1.2 ข้อมูลจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้จากการท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน ปี พ.ศ. 2550

จังหวัด	จำนวนนักท่องเที่ยว			รายได้จากการท่องเที่ยว (ล้านบาท)
	ชาวไทย (คน)	ชาวต่างประเทศ (คน)	รวม (คน)	
เชียงใหม่	2,598,041	1,583,837	4,181,878	38,894.25
เชียงราย	952,813	265,518	1,218,331	9,818.95
ลำปาง	417,122	57,332	474,454	2,127.07
ลำพูน	212,421	4,553	216,974	751.37
พะเยา	178,053	6,974	185,027	653.58
แพร่	302,806	17,989	320,795	1,072.66
น่าน	339,683	11,804	351,487	933.98
แม่ฮ่องสอน	235,921	165,998	401,919	1,897.19
รวม	5,236,860	2,114,005	7,350,865	56,149.05

ที่มา : กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา (2550)

จากตารางที่ 1.2 จะเห็นได้ว่าจังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่รองรับนักท่องเที่ยวมากที่สุด และมีรายได้จากการท่องเที่ยวมากที่สุด เท่ากับ 38,894.25 ล้านบาท รายได้จากการท่องเที่ยวในภาคเหนือรองลงมา คือ จังหวัดเชียงราย และ จังหวัดลำปาง เท่ากับ 9,818.95 ล้านบาท และ 2,127.07 ล้านบาท ตามลำดับ การท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะโครงการของรัฐที่เน้นการพัฒนากิจการในชุมชน การจัดตั้งโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือ OTOP ที่สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนเพื่อพัฒนาสินค้าที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวให้กับนักท่องเที่ยว จะเห็นได้ว่า รายได้จากการท่องเที่ยวจึงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา จาก 430,075 ล้านบาท เป็น 705,047 ล้านบาทในปี พ.ศ. 2549 สำหรับผลิตภัณฑ์อื่นๆ ก็เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน ดังแสดงในตารางที่ 1.3

ตารางที่ 1.3 รายได้จากการท่องเที่ยว และผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP)
แยกตามภาคบริการ ภาคอุตสาหกรรม และภาคการเกษตรตามราคาประจำปี
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541-2549

(หน่วย: ล้านบาท)

ปี พ.ศ.	รายได้จากการท่องเที่ยว	ผลิตภัณฑ์ในภาคบริการ	ผลิตภัณฑ์ในภาคอุตสาหกรรม	ผลิตภัณฑ์ในภาคเกษตร	ผลิตภัณฑ์มวลรวม
2541	430,075	2,792,849	1,833,598	498,587	4,626,447
2542	456,197	2,739,035	1,898,044	435,507	4,637,079
2543	495,788	2,855,627	2,067,104	444,185	4,922,731
2544	522,779	2,970,168	2,163,334	468,905	5,133,502
2545	558,821	3,137,395	2,313,248	514,257	5,450,643
2546	599,256	3,345,178	2,583,797	607,863	5,928,975
2547	701,585	3,675,137	2,828,351	654,810	6,503,488
2548	702,097	3,972,611	3,131,617	706,285	7,104,288
2549	705,047	4,270,085	3,434,883	757,760	6,834,528

ที่มา : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2550) และ
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550)

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเติบโตอย่างรวดเร็วจนเกินไป จึงทำให้เกิดปัญหาหลายประการตามมา ประการแรก เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวและปัญหามลภาวะกล่าวคือ สภาพแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม สกปรก มีขยะและสิ่งปฏิกูลเกลื่อนกลาดอยู่ตามบริเวณแหล่งท่องเที่ยว สูญเสียความสมดุลทางธรรมชาติ เช่น แหล่งน้ำเน่าเสีย มีเศษขยะมูลฝอยและสิ่งกีดขวางทัศนียภาพ พืชพันธุ์และสัตว์ป่าตามธรรมชาติถูกทำลายจนลดจำนวนหรือสูญพันธุ์ไปอย่างรวดเร็ว ประการที่สอง ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ร้านอาหาร ร้านค้า รวมถึงชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับแหล่งท่องเที่ยวไม่มีการจัดการเกี่ยวกับขยะมูลฝอยที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ดีพอ ทำให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย นอกจากนี้แล้วยังมีปัญหามลพิษทางอากาศเสีย ฝุ่นละออง เสียงจากยานพาหนะเกินมาตรฐาน ปัญหาเหล่านี้ นอกจากจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีคุณภาพลดลงและขาดความสวยงามแล้ว ยังทำให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพร่างกายและส่งผลต่อจิตใจก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญต่อผู้เข้าไปเยือน ไม่เกิดความประทับใจ และไม่อยากมาเยือนซ้ำอีก

ประการที่สาม ปัญหาการบุกรุกที่สาธารณประโยชน์และการเข้าครอบครองและใช้ประโยชน์โดยไม่มีเอกสารสิทธิ์หรือมีเอกสารสิทธิ์ที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อใช้ประโยชน์ทางการท่องเที่ยวอื่นๆ ประการที่สี่ ปัญหาอาคารและสิ่งปลูกสร้าง ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญในจังหวัดเชียงใหม่ มีการก่อสร้างและปรับปรุงพื้นผิวถนนตลอดปี สร้างตึกสูงทำให้บดบังทัศนียภาพของเมือง สร้างตึกแถวหรือศูนย์การค้าติดกับวัดหรือโบราณสถานในตัวเมืองเชียงใหม่ ทำลายธรรมชาติดั้งเดิมของพื้นที่โดยรอบ

การศึกษาโครงสร้างการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในจังหวัดเชียงใหม่จึงมีความจำเป็นอย่างมาก จะทำให้ภาครัฐและเอกชนจะได้รับประโยชน์ในหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประโยชน์ที่ได้รับทางวิชาการ เนื่องจากการศึกษาในครั้งนี้จะกำหนดคำถามวิชาการที่ต้องการทราบถึงสมการ โครงสร้างเชิงเส้นอุปสงค์การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ การวิเคราะห์ตัวแปรในแบบจำลองสมการ โครงสร้างเชิงเส้นทางเศรษฐศาสตร์ การศึกษาในครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงสมการ โครงสร้างเชิงเส้นอุปสงค์การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศและความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ระหว่างตัวแปรภายนอกกับตัวแปรภายใน แล้วนำผลการศึกษามาสรุปเป็นทฤษฎี โดยที่ตัวแปรภายนอก ได้แก่ ตัวแปรข้อมูลด้านลักษณะเศรษฐกิจและสังคม ตัวแปรข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และตัวแปรต้นทุนการเดินทาง ตัวแปรภายใน ได้แก่ ตัวแปรศักยภาพในการดึงดูดใจด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ตัวแปรศักยภาพในการรองรับด้านผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว และตัวแปรการบริหารการจัดการผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว ความสัมพันธ์เชิงทฤษฎีระหว่างตัวแปรภายนอกและตัวแปรภายในของแบบจำลองอุปสงค์การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มาเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ จะทำให้ภาครัฐ ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถมุ่งเน้นและจัดสรรนโยบายให้เป็นไปตามน้ำหนักของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในแต่ละด้านตามผลการศึกษาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1.2.1 เพื่อศึกษาลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มาท่องเที่ยวที่แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

1.2.2 เพื่อหารูปแบบความสัมพันธ์ของโครงสร้างเชิงสาเหตุของตัวแปรต่างๆ ในแบบจำลองโครงสร้างเชิงเส้นสำหรับอุปสงค์นักท่องเที่ยว ของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1.3.1 นำผลการศึกษาเกี่ยวกับลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่มาท่องเที่ยวตามแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ไปปรับปรุงกลยุทธ์ด้านการตลาดหรือกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องโดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน

1.3.2 นำผลการศึกษารูปแบบความสัมพันธ์ของโครงสร้างเชิงสาเหตุของตัวแปรต่างๆ ในแบบจำลองโครงสร้างเชิงเส้นสำหรับอุปสงค์การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ไปกำหนดนโยบายของภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว